

Field : Fashion Design

Type : Research Article

Recieved: 08.03.2016 - *Accepted*: 11.05.2016

Osmanlı Dönemi Dokuma Sanatı Ürünlerinden Örnekler

Kevser GÜRCAN YARDIMCI

Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul, TÜRKİYE

E-Posta: kevser@msgsu.edu.tr

Öz

Osmanlı dokumacılığı, kendi oluşturduğu özgün nitelikli ürünlerini vermeden önce çevresinin gelişmiş bir dokuma sanatının mirasçısı olmuştur. Osmanlıların fetihden önce ve sonra Bizans saray teşkilatından ve özellikle törenlerinden etkilendiği bilinmektedir. Bununla beraber Osmanlı Dokuma Sanatındaki asıl etkiler hiç kuşkusuz Anadolu Selçukluları ve Beylikleri devri dokumalarından kaynaklanmaktadır. Dokuma Sanatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî, iktisadî, sosyal ve ticarî hayatında çok önemli bir yer almıştır. Bir saray sanatı olarak devlet hazinesine büyük gelir ve kâr sağladığı için gelişmesini devlet kontrolü altında sürdürmüştür. Dokuma sanatı, deseni yaratan nakkaşların ve o deseni dokuyan dokuma ustalarının uyumlu çalışmalarından oluşan kompleks bir sanat koludur. Ustalıkla çizilen desenlerin uygulanması, ancak usta dokumacılar sayesinde gerçekleştirilir. Kumaş yapısı ve teknik özellikleri itibari ile diğer sanat ürünlerine nazaran kolaylıkla yıpranmasına rağmen Osmanlı padişahlarının giydikleri elbiselerin itina ile saklanması neticesinde özellikle 15. Yy 'dan itibaren Osmanlı kumaşlarına ulaşılabilmektedir. Bu çalışmada, Osmanlı dönemine ait, öne çıkan dokumalar, özellikleri ve kullanım yerlerine göre açıklanmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı dokuma sanatı, dokuma, dokuma ürünler

Some Examples from the Ottoman Period Weaving Products

Abstract

The Ottoman Weaving art was the heir of its developed environment before it began to produce its own products that were specific to those times. It is known that the Ottomans were influenced by the Palace Organization and especially by the ceremonies of the Byzantium Empire before and after the conquest of Istanbul. On the other hand, the main influences in the Ottoman Weaving Art stemmed, without doubt, from the weavings of the period of Anatolian Seljukians and the period of the Principalities in Anatolia. The weaving art played important roles in the political, economic, social and commercial life during the Ottoman Empire. It provided great income to the treasury of the state as an art of palace and therefore continued its development with the support of the state. Between 1400 and 1600, Anatolia had become a textile production center exporting its products to the Balkan States, to the North of the Black Sea, and to the Western countries. In addition to this, there appeared fabric production centers in the Ottoman Territory in various areas in various styles. The weaving art is a complex branch of art in which the work of the painters who created the design, and the weavers who weaved those designs worked in agreement. The application of the designs that were painted with a unique mastership was only possible with the able hands of the master weavers. Although they experience wear and tear of time more easily than the other art products due to their fabric structure and technical characteristics, the clothes of the Ottoman Sultans were preserved with care and therefore we can observe the Ottoman fabrics as of 15th Century. In this study, the weavings, their properties and the usage areas of them during the Ottoman period have been explained in detail.

Keywords: Ottoman weaving arts, weaving, weaving products.

Giriş

Osmanlı dokumacılığı, kendi oluşturduğu özgün nitelikli ürünlerini vermeden önce çevresinin gelişmiş bir dokuma sanatının mirasçısı olmuştur. Osmanlıların fetihten önce ve sonra Bizans saray teşkilatından ve özellikle törenlerinden etkilendiği bilinmektedir.¹ Bununla beraber Osmanlı Dokuma Sanatındaki asıl etkiler hiç kuşkusuz Anadolu Selçukluları ve Beylikleri devri dokumalarından kaynaklanmaktadır.

Dokuma Sanatı, Osmanlı İmparatorluğu'nun siyasî, iktisadî, sosyal ve ticarî hayatında çok önemli bir yer almıştır. Bir saray sanatı olarak devlet hazinesine büyük gelir ve kâr sağladığı için gelişmesini devlet kontrolü altında sürdürmüştür.

Bursa, Edirne, İstanbul İhtisap Kanunnâmeleri ile esnafın uyması gereken kurallar belirtilirken, en geniş yer dokumacılara verilmiştir. Kumaşlarda kullanılan ipek, altın ve gümüş tellerin miktarı ve dokumanın bütün safhaları sık sık kontrol edilmiştir.

Özellikle 1502 tarihli Bursa İhtisap Kanunnâmesi'nde ipekli dokumalarda ipeğin hammaddesinin elde edilişinden, bükülüp boyanışına kadar neler yapılması gerektiği ve standartlar; dokumanın çatısını oluşturan çözgü ipliklerinin uzunluğu, tel sayısı, tel aralığı, gramajı, bu tellerin ipek kuruduktan sonra bükülüp boyanacağı, kırmızı boyada kullanılacak lâk miktarı ve uygulaması belirtilmiştir.²

Topkapı Sarayı arşivinde bulunan “Ehl-i Hiref defterlerine göre dönemin lonca örgütleri içerisinde en kalabalık olanı dokumacıları ve “kadifeci”, kemhacı”, “futacı” gibi hirefleri oluştururlardı. Dokuma loncaları diğer sanat dallarında olduğu gibi Kethüda, Yiğitbaşı, İşçibaşı ve iki ehlihibre'den oluşan bir örgüt olup, grubun başında bir şeyh bulunurdu. Şeyh, herkesin hürmet ettiği okur-yazar ve mali işleri yöneten, ondan sonra gelen kâhya ve kethüda ise mesleğin zirvesine çıkmış tecrübeli eski bir usta, yiğitbaşı da kahyadan sonra gelen söz sahibi ve düzeni sağlayan kişiler olmuştur. Bu idari grubu kadı onaylayıp kayıt ederdi.³

Bu örgütün başlıca görevi yerinde kontroller yaparak hileleri engellemek, kalitesiz, eksik işlenmiş kumaşı piyasaya çıkarmamak, kalitesi iyi olanı da mühürlemektir. Aynı zamanda çırakların kalfalığa, kalfaların ustalığa terfileri için yapılan sınavları kontrol etmek de bu kurumun görevleri arasındaydı. Dokumacılık ve dokuma ürünleri ile faaliyet gösteren esnaf gruplarına ait görüntüler Osmanlı minyatürlerinde de yer almıştır.

1400 – 1600 arası dönemde Anadolu, ürünlerini Balkanlar'a Karadeniz'in kuzeyine ve Batı ülkelerine ihraç eden bir tekstil üretim bölgesi haline gelmiştir.⁴ Fatih Sultan Mehmet'in emri ile Osmanlı kumaşları, Venedik'li ve Cenova'lı tüccarlar eliyle İtalya üzerinden Fransa, İngiltere, Almanya, İsveç, Polonya ve İskandinavya'ya sevk edilmeye başlanmıştır.⁵ Bununla birlikte imparatorluğun toprakları üzerinde değişik yörelerde, çeşitli türlerde kumaş imal eden merkezler oluşmuştur.

¹ H. Tezcan, Atlasların Atlası. s.19.

² Z. Tez, Tekstil ve Giyim Kuşamın Kültürel Tarihi, s.59.

³ Ş. Yetkin, Türk Kumaş Sanatı, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı, s. 332.

⁴ H. Tezcan a.g.e. s.19.

⁵ Z. Tez, a.g.e., s.58.

Yünlü kumaş dokumacılığında; Ankara, Tosya, Koçhisar, Erzurum, Erzincan, Antalya, Selânik, Filibe, Lofça, Tırnova, Şumnu, Samakov ve İstanbul, İpek kumaş dokumacılığında; başta Bursa olmak üzere Bilecik, İstanbul, Aydos, Edirne, Konya, Menemen, Sakız, Musul, Halep, Şam, Bağdat, Pamuklu kumaş dokumacılığında ise; yine başta Bursa olmak üzere İstanbul, Denizli, Alaşehir, Adana, Antalya, Urfa, Diyarbakır, Antep, Mardin, Musul, Bağdat ve Halep kentleri başı çeken merkezler olmuştur.

Dokumacılığın çini ve seramik gibi uzun zamanda gelişen ve geniş organizasyon isteyen bir sanat kolu olması, hammaddeye bağlı üretimi ve ustalık gerektiren işlemlere sahip olması nedeniyle dokuma merkezlerinin asırlar boyu aynı yerlerde devam ettiği görülmektedir.

Arşiv belgelerinde sözü edilen kumaşların çoğu günümüze ulaşmamıştır. Bununla birlikte eski kumaşların, dokundukları şehirlere, kullanılan malzeme ve tekniğe ve hatta şahıslara göre isimler aldıkları görülmektedir.

Kumaşlar dokundukları şehre göre; Halep kumaşı, Bursa kumaşı gibi, kullanıldıkları yere göre; Trablus kuşağı, Konya sevaisi gibi, şahıs isimlerine göre; Hacı Ali bezi, Bakkaloğlu işi, Selimiye gibi adlar almışlardır.

Tekniklerine göre adlandırılanlar çoğunlukta olup başlıcaları; kadife, çatma, kemha, seraser, atlas, canfes ve kutnu'dur. Renk sayısına göre adlandırılanlar; serenk, heftrenk, desenine göre adlandırılanlar ise; gülistanî, çınarlı, benekli gibi kumaşlardır.⁶

Resim 1. (sol) Kanuni'nin Topkapı Sarayı'ndaki Culus Töreni, Seyyid Lokman, Hünername, II, TSMK, H.1527, y.25b-26a.

Resim 2. (sağ) Esnaf Alayı: Bakırcılar, Mücevherciler, Terziler ve İpek Dokumacıları Levni, Surname-i Vehbi, TSM, A. 3593 y.121a (ayrıntı).

Pamuklu dokumaların ve pamuk-ipek karışımı kumaşların Osmanlı toplumunda giyim – kuşam ve döşemelik olarak geniş bir kullanım alanı vardı. Saray eşya defterleri, ölmüş kimselerin mahkemece saptanan eşya listeleri (terekeler) ve gümrük ruznâmçe kayıtları bunu açıkça ortaya koymaktadır. Sarıklarda ve kadın başlıklarında kullanılan tül ve tülbent çeşitlerinden, şalvar, kaftan, iç çamaşırı, yorgan, mendil ve yağlıklardan hamam peştamalı ve havlulara, yastık ve minderlerden duvar ve kapıların askı ve perdelerine kadar çeşitli eşya, pamuklu bez ve kumaşlardan yapılırdı. Bu geniş talep, memleket içinde, köylerde ve kentlerde çok çeşitli ve yaygın olan el dokuma sanayi ile karşılanırdı.

⁶ Ş. Yetkin, a.g.e., s.332.

Anadolu'da pamuklu kumaş sanayiinde uzmanlaşmış belli bölgeler, iç talebi karşıladıktan sonra bir dereceye kadar dış pazarlar, özellikle de pamuk yetişmeyen kuzey memleketleri ve Avrupa için üretim yaparlardı. Üretim ve ticaret boyutları ile pamuklu sanayii hububattan sonra ekonominin en önemli sektörünü oluşturmaktaydı.⁷

Resim 3. Pamuklu Dokumaların Kullanım Alanlarından Örnekler.

İstanbul, Kastamonu, Amasya, Sinop, Kayseri ve Konya gibi pamuklu sanayi merkezlerine pamuklular ham olarak gelir, orada boyanır, cendreye çekilir ve sonra tam mamul olarak ihraç olunurdu. Örneğin büyük bir pamuklu yapım bölgesi olan ve Isparta, Burdur, Eğridir, Borlu, Senirkent, Ağlasun'u kapsayan Hamid-eli'nden bürümcükler Bursa'ya gelir, burada boyanırdı. İstanbul'a Gelibolu, Manisa, Bergama, Kırkağaç, Akhisar bölgesinden ham pamuk ve pamuklu gelirdi. Kayseri, Tokat, ve Amasya'da büyük boyahaneler vardı.

Bu şehirlerde aynı zamanda gelişmiş pamuklu el sanayi bulunmaktaydı. Pamuk yetiştiren bölgelerden, yani başlıca Batı-Anadolu, Hamid-eli, Silifke, Beypazarı ve Yeşilirmak vadisinden bu büyük merkezlere pamuk veya pamuk ipliği ithal olunurdu.

Pamuklu dokumalar içinde en çok adı geçenler; bez, mendil, tülbent, basma, yazma, kutnu, alaca, meydaniye, bogasi ve kirpasdır.

Bez: Hemen her bölgede dokunan ve günlük ihtiyaçları karşılamak üzere üretilen pamuklulara genel olarak verilen addır. Dokunduğu yerin adıyla anılırlar. Yatak çarşafı, iç çamaşırı, gömlek yapımında kullanılan bu dokuma Nazilli, Soma, Ereğli, Akhisar, Sinop, Urfa, Diyarbakır, Şile ve Rize bezleri (feretiko) olarak isim yapmıştır.⁸

Mendil: Bugün Kastamonu ve çevresinde hala dokunan kumaşa verilen isimdir. Pamuk ipliği ile ağırlıklı olarak kırmızı, mavi renklerde ve kareli olarak dokunan kumaşlardır.

Tülbent: Pamuklular arasında sıkça adı geçen ince, seyrek dokularıyla ve yumuşak olmalarıyla dikkati çeken kumaş çeşididir.

⁷ H. İnalçık, Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar, s.79.

⁸ H. Tezcan, a.g.e., s.22.

Tülbentler ve ince pamuklu kumaşlar üzerine kalıp basarak “basma” veya çizerek “yazma” desen yapılması ayrı bir esnafın işidir. Anadolu’da Tokat, Kastamonu, Zile, Amasra, Elazığ, Diyarbakır, Ankara ve Beypazarı yöre özelliği taşıyan yazmaları ile tanınırlar.⁹

Kutnu: Kendine has renkleri, dokunuşu, ve desenlerinin çeşitliliği ile Doğu memleketlerine özgü bir kumaştır. Uzunlamasına renkli şeritlerden oluşan Kutnu; atkısı pamuk, çözüğü ipek olan yollu bir kumaştır.¹⁰ Kutnular parlak ve mat çizgilerin yan yana gelmesiyle süslendiği gibi, üzerinde çiçekler yapılmış motifli olanları da bulunmaktadır. Kutnular da ipek çizgiler tek renkte ve çoğu zaman sarı renkte olduğu gibi, birçok renkli çizginin yan yana gelmesiyle de dokunur. Bu yüzden farklı adlandırılmalarına da neden olur. En çok bilinen çeşitleri; hindiye, kemha, sultan, mercan, çiçekli şahiye, kerasi, çiçekli-vişneli ful, çiçekli - kırmızılı ful, çiçekli furş, çiçekli mecrediye, bağlamalı furş, bağlamalı mehtap, bağlamalı darıca, bağlamalı zincirli, bağlamalı sarı tas, bağlamalı sedeflidir.¹¹

Hindiye

Kemha

Sultan

Mercan

Çiçekli Şahiye

Kerasi

Çiçekli Vişneli Ful

Çiçekli Kırmızılı Ful

Çiçekli Furş

Çiçekli Mecidiye

Bağlamalı Furş

Bağlamalı Mehtap

Bağlamalı Darıca

Bağlamalı Zincirli

Bağlamalı Sarı Tas

Bağlamalı Sedefli

Resim 4. Kutnu Dokuma Kumaş Örnekleri.

⁹ H. Tezcan, a.g.e., s.23.

¹⁰ H. İnalçık, a.g.e., s. 109.

¹¹ Z. İmer, Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca, ve Meydaniye Kumaşlarının Bazı Teknolojik Özellikleri, s.13.

Osmanlı dönemi geniş kullanım alanı bulan kutnu kumaşların önü açık, yanları yırtmaçlı ve içi astarlı, kenarlarına harçlarla süsleme yapılan kadın giysileri bugün bile hala Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde geleneksel törenlerde kullanılmaktadır.¹²

Kutnu dokumaların kadın giyiminin yanı sıra kürklerin astarlanmasında, dekoratif amaçlı olarak, perde, koltuk, kanepeler, yastık örtüleri yapımında da kullanıldığı görülmektedir.

Resim 5. Kutnu Dokuma İle Hazırlanmış Kadın Giysileri.

Alaca: Eskiden iç giyim ve tefrişlerde kullanılmış olan bir kumaş olup, hem pamuk hem de ipekli olarak dokunmuştur. Bursa, Halep, Manisa, Tire ve Erzincan Alacaları en ünlü olan çeşitleridir. Sadece bez ayağı bağlama tarzı ile dokunan Alaca'ların kumaş yüzeyinde oluşturulan değişik renklerdeki uzunlamasına çizgisel efektleri çözümlü ipliği ile sağlanmaktadır. Kutnuların atkısında beyaz renkte pamuk ipliği kullanılırken, Alacalar lacivert, ve kahverengiye boyanmış atkı ipliği ile dokunurlar. Bu kumaşlar, dokunduktan sonra sıvama tabir edilen haşıl maddesiyle sıvandıklarından, Kutnulara nazaran daha sert durumdadırlar.¹³

Alacalar, düz-hareli renklerde üretildiği gibi, ekose veya çözümlü yönünde inceli kalınlı çizgilerle renklendirilmiş kompozisyonlarda üretilirler. Kutnu dokumalar kadar zengin çeşide sahip olmasalar da Kemha, Şaliye, Mekkavi, Çitari, Müflüs olarak adlandırılan çeşitleri bulunmaktadır.

Kemha

Şaliye

Mekkavi

Çitari

Müflüs

Resim 6. Alaca Dokuma Kumaş Örnekleri.

¹² H. İnalçık, a.g.e., s.110.

¹³ Z. İmer, a.g.e. s.160.

Meydaniye: Alacalardan daha fazla çeşide sahip Meydaniyeler farklı kompozisyonlarda ve çizgi yönünde yollu, çizgili desenlenmektedir. Alacalardan daha sık dokunuşludurlar.

İnce Kalem, Şalşapik, Enli Şalşapik, Kırmızılı Osmaniye, Elvanlı, Dişli, Yeni çizgi gibi bugün hala dokunan, Kürdiye, Rahvancı, Bağlamalı Meydaniye gibi artık üretilmeyen çeşitleri bulunmaktadır.¹⁴

İnce Kalem Meydaniye

Şalşapik

Enli Şalşapik

Kırmızılı Osmaniye

Elvanlı

Dişli

İnce Kalem

Yeni Çizgi

Resim 7. Meydaniye Dokuma Kumaş Örnekleri.

Bogasi: En basit dokuma tekniği olan “bez ayak”la dokunmuş bir cins pamuklu kumaştır. Başta kaftan astarlığı olmak üzere, muşamba yapımında, minder ve yastık yapımında, baskı ile desenlendirilerek döşemelik yapımında kullanılmaktadır.¹⁵

Kirpas: Bogasi’ya nazaran daha kaba dokunmuş bir kumaştır. Bugünkü branda bezleri ayarında olup, daha çok ordu ihtiyacında ve Otağ-ı Hümayun denilen sultan çadırlarının yapımında, cami, türbe gibi yapıların kapı perdelerinde kullanılmıştır.¹⁶

Resim 8. (sol) Bogasi Dokuma Kumaş Örneği.

Resim 9. (sağ) Kirpas Dokuma Kumaş Örneği.

Şal: Tiftik keçisi yününden dokunmuş ve çubuklar arasında resmedilmiş çiçek motifleri ile özellikle badem şekilli motifleri kendine has güzellikte yünlü bir kumaştır. İpek karıştırılarak

¹⁴ Z. İmer, a.g.e., s. 166.

¹⁵ H. Tezcan, a.g.e., s.21.

¹⁶ H. Tezcan, a.g.e., s.21.

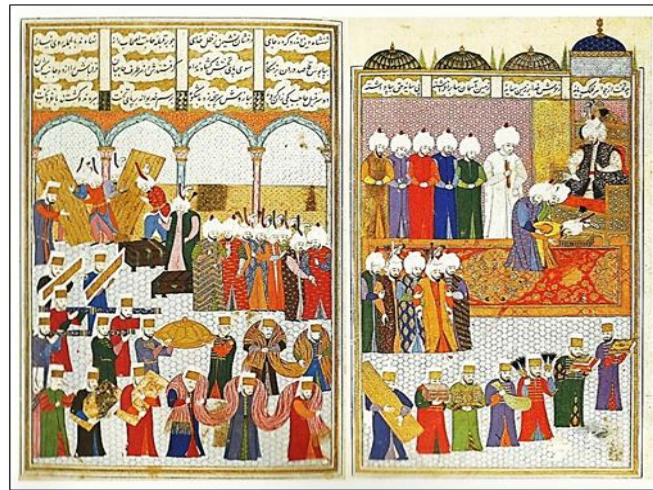

da dokunmuştur. Çubukların incelik ve kalınlığına, renklerine, badem şekilli çiçek motiflerinin kompozisyonlarına göre de şallar “anberser”, “göbekli”, “rizâî”, “potalı”, “valide şalı” gibi isimler almışsa da daha çok dokundukları yere göre aldıkları isimlerle gruplandırılmaktadır. Nebâti boyalarla boyanan şalların renklerini asırlar boyunca koruduğu ve kumaş olarak da kolay eskimeyeceği görülmektedir. Şal taklidi dokunmuş kumaşlara “Şalâki” dendiği gibi yine tiftik yapığadan dokunmuş ancak deseni şala benzemeyen kumaşlara da “Şali” denmektedir. Şalın, kaftandan kavuk sargısına, kuşağa, seccadeden yatak örtüsü, perde, bohça ve yorgan yapımına kadar geniş bir kullanım alanı bulunmaktadır.¹⁷

Resim 10. Şal Dokuma Kumaş Örnekleri.

Türk ipeklileri, güç ideolojisini yansıtır ve gücün Osmanlı İmparatorluğu'nun içinde ve dışında izdüşümünü kolaylaştırırdı. Diplomatik ilişkilerde, hediye olarak kullanımlarıyla, Osmanlı İmparatorluğu'nun kudretini yabancılara simgeleme görevini üstlenen kumaşlar, bu büyük imparatorluğun içinde sanatsal fikirleri iletmede önemli bir anlatım yöntemi olarak kullanılırlar ve ekonominin temel taşlarından birini oluştururlardı. İpek kumaşlar, Osmanlı törenlerinde ve yüksek sınıf kültüründe, sosyal konum belirleyicisi olarak önemli bir yere sahipti. Bazen devlet görevlilerinin maaşlarının bir kısmını da oluştururdu. İpek kumaş üretimi, Osmanlı İmparatorluğu için çok önemliydi, en yetenekli sanatçıların çoğu kumaş desencileri olarak çalışırlardı. Erken dönemlerden itibaren ipek, folklorik olarak zevk ve zenginlikle ilişkilendirilirdi.

Resim 11. III. Murad'ın Cülûs Tebriki İçin Gelen Safevi Elçisini Kabulü, Şehinşahnâme I, 41b, 42a.

¹⁷ R. E. Koçu, Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, s.213.

Osmanlı'nın ilk ipekli dokuma merkezi geleneksel lonca sistemi altında çalışan Bursa'da gelişmiş, 16.yy da devlet teşviki ile İstanbul'da çoğu doğrudan saray kontrolünde çalışan atölyeler kurulmuştur.

Evliya Çelebi Seyahatnamesinde diğer kumaşlarla ilgili verdiği bilginin yanısıra, 1640 yılı civarında İstanbul'daki ipek pazarında çoğu Yahudi olan 300 atlasçının 105 dükkanı olduğunu, 65 dibacıyanın 16 dükkanı olduğunu, 200 kadifecinin 70 dükkanı olduğunu, telle işlenmiş Bursa kadifesi yastık ve Mardin yastıkları satan 400 yastıkçının 100 dükkanı olduğunu, mukaddem ya da piyadelerin giydiği kırmızı kuşakları yapan 40 muhtemcinin 17 dükkanı olduğunu ifade eder.¹⁸

Osmanlı devri saray kumaşlarında ipek iplikle beraber gümüş ve altın veya alaşımlı gümüş tel kullanılarak desen yapılırdı. Dokumalardaki kıymetli madeni tel kullanımı Osmanlı saray kumaşlarının özelliğiydi. Gümüş ve altın tel dokumalarda, klaptan, tel ve sim olarak üç şekilde kullanılmıştır.

Klaptan; gümüş ve altın veya altın alaşımlı gümüş telin çift katlı iplik etrafına gevşekçe sarılmasıyla elde edilmektedir. Tel; bazen dokumada ipekle beraber doğrudan doğruya altın ve gümüş olarak kullanılmıştır. Buna en değerli kumaş olan seraserde rastlanır. Sim; Metal iplik çekirdek pamuk etrafına, ipliği kapatacak şekilde sarılmıştır. Klaptanın aksine iplik hiç görülmez, sadece metal tel görünür. Burada kıymetli metal, klaptanda olduğundan daha fazla kullanılmış olur.¹⁹

En yaygın bilinen ipekli kumaşlar; Kemha, Kadife, Çatma, Atlas, Gezi, Canfes, Selimiye, Şib, Serenk, Savaî, Zerbaft ve Seraser'dir.

Resim 12. İpek Klaptan Örnekleri.

Kemha: Arşiv kayıtlarında çatma ve kadife ile beraber çok sık adı geçen ve özellikle kaftan yapımında kullanılan bir kumaş türüdür. Kemhanın çözgüsü ve atkısı ipek, deseni yapan takviye atkısında ayrıca gümüş veya altın alaşımlı telle çok sık dokunmuş ipekli bir kumaştır. Kemhanın deseni çözgü yüzlü saten üzerine ipek ve klaptan takviyesiyle dokunur ve çok kompleks bir teknik gösterir. Kalın ve sık dokunmuş olması sebebiyle, üst kaftan yapımına çok elverişlidir. Avrupa'da "Ottoman Gros Grain" adı ile ünlenmiştir.

Kemhaların deseni, tamamen Osmanlı saray sanatı paralelinde hiçbir yabancı etkisinde kalmadan çok çeşitlilik ve özellik gösterir. Kemhanın çok kullanılmasının sebebi, bu ipekli kumaşın kalın, ağır, gösterişli dokuma özelliği ile saray yaşantısına uygun olmasıdır.

¹⁸ N. Atasoy, İpek Osmanlı Dokuma Sanatı, s.165.

¹⁹ N. Gürsu, Türk Dokumacılık Sanatı, s.24.

İstanbul'daki saraya bağlı dokuma atölyelerinin yanı sıra, Bursa, Edirne ve Amasya'da dokunmuştur.²⁰

Resim 13. Kemha Dokuma Kumaş ve Kaftan Örnekleri.

Kadife: Kemhanın yanı sıra en çok kullanılan kumaştır. Çözüğü ipek, atkısı ipek ya da pamuktan olan havlı dokumadır. Atkısında klaptan bulunana “telli kadife” adı verilir. Kadife tekniği, çok eski kompleks bir tekniktir. Kadifenin havı, çözügülerin arasına atılan fazla çözüğü ipliklerinin ön yüze çıkarılıp, aynı seviyede kesilmesi ile yapılır.

Osmanlı dönemi kayıtlarında kadife ilk olarak 1481-86 arasında Sancağa çıkan şehzadelere verilen hediyeler arasında Yekrenk kadife, münakkaş kadife (desenli), kadife-i müzehhep (gümüş ve altın telli), kadife-i benek isimleri ile geçer. En önemli dokuma merkezi Bursa'dır. Bilecik, Aydos, Karaman, Göynük ve geç devirde de Üsküdar kadifenin dokunduğu diğer önemli merkezler olmuşlardır.²¹

²⁰ N. Gürsu, a.g.e, s. 24.

²¹ N. Gürsu, a.g.e., s.25.

Resim 14. Kadife Dokuma Kumaş Örnekleri.

Çatma: Dokunuş ve tekniği itibariyle kadifenin bir cinsi olup, kabartma desenlidir. Çatmanın kadifeden farkı, zemine oranla süsleme havının yüksek oluşudur. Çatmalar kaftan yapımında, divan, yastık yüzleri gibi mefruşat eşyası olarak, at koşumlarında, kitap ve silah kapları, yorgan yüzleri olarak da kullanılmıştır.

Bursa, Bilecik ve Üsküdar çatmaları dünyaca ün yapmışlardır. Sade çatma, münakkaş çatma (desenli), müzehhep çatma (gümüş ve altın alaşımli tellerle dokunmuş) olarak isimlendirilen bu çatmaların (1481-86) sancağa çıkan şehzadelere verilen eşyalar arasında “Mirahuri Kaftan Bursa Çatma Kadifesindedir ki altunludur” şeklinde arşiv kayıtları bulunmaktadır.²²

Resim 15. Çatma Dokuma Kumaş Örnekleri.

Abanî : Üzerine safran sarısı dallar işlenmiş, açık sarı ya da beyaz renkte, ipekli, kalın bir kumaştır. Hindistan ve Halep’den geldiği gibi Bursa ve İstanbul’da da dokunmuştur.²³ Daha çok sarık olarak kullanılan abani kumaş perde, yorgan yüzü, başörtüsü, bohça, kundak, sarık bezi ve kadın giysi yapımında da geniş ölçüde kullanılmıştır.²⁴

²² H. Tezcan, a.g.e. 31.

²³ H. Tezcan a.g.e., 33.

²⁴ Z.Tez, a.g.e., s.12.

Resim 16. Abanî Dokuma Kumaş Örnekleri.

Atlas: Avrupa'nın saten dediği en eski ipekli dokuma tekniğidir. Atkı telleri gizli kaldığından çözümlü ipleri yan yana gelerek parlaklık verir. İpeğin parlaklığını en iyi gösteren kumaş türü olduğundan özellikle 14. Ve 15. Yy larda ipek dokuma ile uğraşan bütün ülkeler atlas dokumaya yönelmişlerdir.²⁵ Osmanlılar 17. Yy'a kadar bu dokuma türüne rağbet etmemişler İran, Şam ve Venedik'ten getirtilen atlasları tercih etmişlerdir. Daha sonraları Bursa, İstanbul, Alaşehir ve Maraş imparatorluk içinde atlas dokuyan merkezler olmuşlardır. Padişah kaftanlarında kırmızı, mavi, yeşil kullanılmış olup desenli, taraklı ve yollu atlas çeşitleri dokunmuştur.²⁶

Resim 17. Atlas Dokuma Kumaş ve Kaftan Örnekleri.

Gezi: Çözgüsü ipek, atkısı ipek ve pamuk iplik, sık dokunmuş harelî kumaştır. Atkılar iplikle beraber birkaç kat ipektir ve ince çözgü ile dokununca, arada kalın atkı fark edilir. Kumaş daha sonra iki kızgın mengene silindir arasından geçirilerek ezme suretiyle kumaşın haresi yapılır. 16. Yy dan sonra görülen gezi dış kaftan yapımında aynı zamanda da astarlık olarak kullanılmıştır.

²⁵ N. Gürsu, a.g.e., s. 27.

²⁶ N. Gürsu, a.g.e., s.27.

Resim 18. Gezi Dokuma Kumaş Örnekleri.

Canfes: Bir tek kat çözgü, tek kat atkı sıra ile örgü gibi dokunur. Eskinin mat, düz ipekli kumaşlarındandır. Kadın elbiseleri ve kaftanlarının etek içi, kol ağzı ve önlerini astarlamak için kullanılır. Yanar döner, kumru göğsü, dama taşı gibi çeşitleri bulunmaktadır.²⁷

Resim 19. Canfes Dokuma Kumaş Örnekleri.

Selimiye: 18. yy dan sonra Üsküdar Ayazma Camii civarındaki tezgahlarda dokunmaya başlanan çözgüsü ve atkısı ipekten, genellikle boyuna yollu ve yolların içi küçük çiçekli ipekli kumaştır. Yolları ayıran küçük kutulu ince şeritler, bu kumaşın ayırt edici özelliğidir. Çiçekler klaptanla dokunmuştur. Kumaşın adı III. Selim devrinde, Selimiye Kışlası'nın yapılmasından dolayı verilmiştir. Son zamanlara kadar kadın-erkek entarilerinde ve çocuk kaftanlarında kullanılmıştır.²⁸

Resim 20. Selimiye Dokuma Kumaş ve Kaftan Örneği.

Şib: İpekli olup tel ile dokuması zenginleştirilmiştir bir kumaştır. İstanbul'un telli ve sade Şib'i meşhurdur. Anadolu Şibleri, ipekten, atlas zemin üzerine telin de kullanıldığı yerel zevki aksettiren dokumalardır.²⁹

²⁷ N. Gürsu, a.g.e., s. 27.

²⁸ N. Gürsu, a.g.e., s. 27.

²⁹ H. Tezcan, a.g.e., s.33.

Resim 21. Şib Dokuma Kumaş Örnekleri.

Serik: 16. yy dan sonra rastlanan, kaftan yapımında, tel yerine sarı ipek kullanılan kalın desenli bir kumaştır. Desenler ekseri çiçek veya beneklerden oluşur ve dokunmasında zengin malzeme kullanılır. Serik, aslında üç renk anlamına gelir, fakat sonradan daha çok renk kullanılmış ve altın tel yerine sarı ipek kullanılan kumaşa bu ad verilmiştir.³⁰

Resim 22. Serik Dokuma Kaftan Örnekleri.

Savaî: İpek ve klaptanla dokunmuş, 18. yy. ikinci yarısına ait, ipekli kumaş cinsidir. Kumaşın deseni serpmeye veya sıra ile bazen de geometrik şema içinde dizilmiş ufak dallı ve yapraklı çiçeklerden oluşan bir bezeme gösterir. İnce metal tel sadece çiçeklerde kullanılmıştır. Bu işlem dokuma sırasında, tezgah üzerinde her çiçek için ayrı ayrı yapıldığından çok zaman almaktadır. Savaîlerin yollu olanları da vardır. Bu bakımdan Selimiyelere benzerler, fakat onlara nazaran daha hafif ipeklilerdir.³¹

³⁰ N. Gürsu, a.g.e., 27.

³¹ N. Gürsu, a.g.e., s.27.

Resim 23. Savaî Dokuma Kumaş ve Kaftan Örnekleri.

Seraser: Bu dokuma türünde desen, altın alaşımlı telin sarı ipeğe, gümüş telin ise fildişi renginde ipek iplik etrafına sarılması ile dokunur. Bunun sebebi, değerli metali israf etmemek içindir. En pahalı ve değerli kumaş olan seraserin çözgüsü ipek, atkısı altın alaşımlı gümüş veya doğrudan doğruya gümüş veya altın tel kullanılarak dokunur. Seraser ile kemha arasındaki fark, seraserin telle, kemhanın ise klaptanla dokunması ve desenlerinin farklı olmasındandır. Seraser adı, “baştanbaşa” anlamına gelir ki, desen bir eni kaplayacak şekilde ve kumaşın değerli tellerini gösterecek tarzda çizilmiştir. Seraser kumaşının en göze çarpan özelliği, altın ve gümüş tellerin hakimiyeti, konturların bir renk ipekle belirtilmesi, desenin şaşılacak kadar sade, fakat görkemli oluşudur. Sultanların yabancı hükümdar veya elçilere verdiği kıymetli hediyeler arasında seraser kaftanlar başta gelirdi.³²

³² N. Gürsu, a.g.e., s.26.

Resim 24. Seraser Dokuma Kumaş ve Kaftan Örnekleri.

İpekli kumaşları özellikle de seraseri, padişah ve şehzadelerin atlı veya yaya olarak geçecekleri yola sermek Osmanlı'da saygı ve bağlılığı ifade etmenin etkili bir yolu olmuştur. İpekli yer örtülerine payendaz denmiştir. Şehzade Mehmed'in 1582 yılında sünnet düğünü için gittiği İbrahim Paşa Sarayı'na girerken atının ayakları altına, altın ve gümüşle dokunmuş seraser serilişi hem Surname'de hem de Şehinşahname'de görülmektedir.³³ Arşiv kayıtlarına ancak 16. Yy ortalarında saraya bağlı İstanbul atölyeleriyle beraber geçmiştir. Hükümet ferman ve kanun maddeleriyle bu pahalı kumaşın kalitesini daima korumaya çalışmış ve atölye sayısını 100'le sınırlı tutmuştur.

Resim 25. (Sol) Şehzade Mehmed'in At Meydanı'ndaki İbrahim Paşa Sarayı'na Gelişi, Surname, TSMK, H.1344, y.12a.

Resim 26. (Sağ) Sultan III. Murad'ın Şehzadesi Mehmed'in (III.) Alayla Eski Saray'a Varması., Şehinşahname-i Murad-ı Salih, TSMK, B200, y. 54a.

³³ N. Atasoy, a.g.e., s.30.

Kumaş dokuma sanatı, deseni yaratan nakkaşların ve o deseni dokuyan dokuma ustalarının uyumlu çalışmalarından oluşan kompleks bir sanat koludur. Ustalıkla çizilen desenlerin uygulanması, ancak usta dokumacılar sayesinde gerçekleştirilir. Osmanlı imparatorluğunda sanat erbabının iyi örgütlenmesi sayesinde usta-çırak ilişkileri çok iyi gelişmiş ve çok sayıda hünerli usta ve sanat erbabı yetişmiştir. Fatih Sultan Mehmet'in kurduğu merkezîyetçilik sistemi içerisinde Yeni Saray da kurulan Saray nakkaşhanesi imparatorluk sınırları içinde değişik sanat kollarında değişken olmayan üslup ve bezeme motiflerinin egemen olmasını sağlamıştır. Beylikler devri diye adlandırılan, Osmanlı devletinin kurulduğu ve kısa zamanda geliştiği 14.yy Anadolu'nun tam bir kargaşa, savaş ve istila dönemine rastlar. Selçuklu kültürünü devralan ve ona kendi sanat anlayışını katarak Osmanlı sanat ve kültürünün temellerini atan Erken Osmanlı devrine ait diğer sanat dallarındaki eserler zamanımıza kadar geldiği halde, kumaş örnekleri zamanımıza ulaşmamıştır.

Resim 27. XV. yy Osmanlı Kumaş Desenleri.

15. yy Osmanlı sanatı, Beylik sanatından İmparatorluk sanatına geçiş ve klasik Osmanlı sanatının temellerinin atıldığı bir dönemdir. Coğrafi olarak doğu ve batı arasında geçit teşkil eden bir yerde ve tarihi bakımdan ortaçağdan yeniçağa geçiş döneminde olmasının çeşitli yankıları 15. yy sanatında görülür. Bu dönem süsleme repertuarında Selçuklu sanatından devralınan Rumiler başta gelen motiflerdir ve 20.yy'a kadar bütün dekoratif sanatlarda kullanılmıştır. Rumi motifi gerek lotus ve palmetle, gerekse hatayı denen Uzakdoğu kökenli stilize çiçekle sayısız kompozisyonlarda beraber uygulanmıştır. Rumi ve hatayilerin kıvrımlı dallar üzerinde oluşturdukları kompozisyonlarda Timur döneminin süsleme etkilerini görmek mümkündür. 15.yy pars beneği ve kaplan postu desenlerinin de yaygın olduğu dönemdir. Uzakdoğu kökenli kaplan postu ve pars beneği motifinin Türk sanatında uygulanış şekli değişiktir ve hayvan postundan esinlenmiştir. Kudret ve kuvvet simgeleyen motif beraber olarak özellikle çatma kaftan kumaşlarında uygulanmıştır. Daha sonraki dönemlerde söz konusu motif gerek beraber, gerekse ayrı, ayrı üçlü benek ve kaplan çizgisi olarak bütün sanat dallarında değişik kompozisyon şemaları içinde kullanılmıştır. 15. yy sonunda saray sanatı süsleme motifleri arasına Uzakdoğu kökenli çin bulutu motifi de katılır. Arşiv kayıtları ve örneklerden anlaşıldığı gibi en eski Osmanlı kumaşları ancak 15.yy ortalarından günümüze ulaşanlardır. Arşiv kayıtlarından Anadolu şehirlerinde kumaş üretiminin çok faal olduğunu gösteren belgeler bulunmasına rağmen, zamanımıza çok az örnek kalmıştır.³⁴ Yelpaze karanfil palmetleri kendi başına çatmaları süsleyen çok dekoratif bir desen oluşturur. Palmetlerin değişimli sıralarda sonsuzluk prensibine göre dizilmesinden oluşan desen, çatma kumaş ve yastıklarında dünyaca tanınan en ilginç grubu meydana getirir.

³⁴ N. Gürsu, a.g.e., s. 38.

Resim 28. XVI. yy Osmanlı Kumaş Desenleri.

Daha çok 17.yy ilk yarısına ait çatma ve yastık yüzlerinin özelliğini teşkil eden ve sayısız örnekleri özellikle batı müze ve koleksiyonlarında bulunan bu grubun daha erken örnekleri, açık kırmızı zemini sık ve ince dokunmasıyla dikkati çeker.³⁵ 15.yy ikinci yarısına ait kaftanların pars beneği ve kaplan çizgisi deseni, 16.yy başında da kumaşları süslemiştir. Bu dönemin kumaş desenlerinde üçlü benekler yalnız olarak tercih edilmiştir.

16. yy ortalarından itibaren Türk sanatının en büyük başarısı olan natüralist üsluptaki çiçekler her sanat dalında uygulama alanı bulmuştur. Türk kumaşlarında birbirinden güzel ve çeşitli çiçek kompozisyonları bilhassa oval madalyon ve şemalar içinde kullanılmıştır. Üçlü yuvarlaklar içine yerleştirilen ikinci yuvarlaklarla oluşan dekoratif motif, yuvarlak madalyon, ay-yıldız, tavus tüyü, ender olarak hayvan motifi 16. Yy kumaş desenlerinin süsleme repertuarını oluştururlar. Daha önce kullanılan rumi, palmet, çin bulutu, pars beneği ve kaplan çizgisi motifleri natüralist çizgilerle beraber kumaşları süslemeye devam etmişlerdir.³⁶ 16.yy ikinci yarısında, dikey dalgalı dal üslubu da görülmeye başlamıştır. Botanik bakımdan gerçekçi olmayan fakat sanat yönünden uyumlu, sivri, testere kenarlı büyük yaprakların dikey dalgalı dal üzerine yerleştirilmesi ve bu desenin tekrarlanmasından oluşan bir üslup gösterir. Dikey dalgalı dal üslubu , saray nakkaşlarının hayal gücünü harekete geçirerek daha serbest, canlı ve yaşayan desenler çizmelerini sağlamıştır. Dokuma tekniğinin ileri oluşu, bilhassa kemhalarda desenlerin adeta çini panolarda olduğu gibi dekoratif ve zengin olmalarını sağlamaktadır. Bu üslupda en çok kullanılan süsleme motifi laledir. İkinci sırayı kozalak daha sonra da nar alır. Motifler hep büyük ebatta ve çarpıcıdır. Motifler ekseri klaptanla dokunmuştur.

³⁵ N. Gürsu, a.g.e., s. 39.

³⁶ N. Gürsu, a.g.e., s. 45.

Resim 29. XVI. yy Osmanlı Kumaş Desenleri.

15.yy dan itibaren Osmanlı sanatının bütün dekoratif sanat kollarında uygulanan pars beneği motifinin içine 16.yy'dan sonra ikinci bir yuvarlak yerleştirilerek elde edilen dekoratif motif kumaşlarda olduğu kadar çini, seramik, işleme, sedef işçiliği, halı gibi birçok süsleme sanat eserlerinde kullanılmıştır. Sarayda en çok kullanılan kumaşlardan olan kemha, çatma ve en kıymetli kumaş olan seraser kumaşlarında bu motif teknik özelliklerinden dolayı farklı şekillerde uygulanmıştır. Çatmalarda eni kaplayacak kadar büyük yuvarlakların içine ikinci bir yuvarlak yerleştirilmesi ile elde edilen büyük madalyonların, değişimli sıralar halinde kullanılmasından oluşan bir desen gösterdiği halde, kemhalarda iç içe benek motif daha çok üçlü olarak kullanılır. Ay motifi Türk sanatında 14.yy dan itibaren sancak, bayrak ve cami alemlerinde kullanılmaya başlanmış sonrasında Türklerle ilgili bir sembol haline gelmiştir.

16. yy ikinci çeyreğinden itibaren özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminde, saray nakkaşhanesinde daha değişik, serbest, hayali bir üslup tarzı ortaya çıkmıştır. Resim alanında sürekliliğini korumuş ve 19.yy içlerine kadar varlığını sürdürmüş olan saz üslubu resimleri Timur'lu ve Türkmen dönemlerine ait resimlerle benzerlik gösterse de yeni motiflerin yeni bir üsluplaştırma ile ele alındığı görülür. Resimler boyanmamış kağıtlar üzerine kalın hatlar, ritmik fırça darbeleriyle oluşan soyut çizgilerden meydana gelen bir kompozisyon gösterir. Sivri uçlu kıvrık hançer yaprakları, hatayi, nar ve benzer meyveler, ejderha, Zümrüdüanka kuşu, efsanevi hayvanların yanısıra, aslan, kaplan, fil, geyik, tavşan, kuşlar ve perilerden oluşan değişik, girift bir kompozisyon içinde yerlerini alırlar. Bu motifler bazen tek, bazen birkaçı bir arada, bazen hepsi birden bilhassa hatayi ve hançer yaprakları arasında bir orman görünümü içinde bulunurlar.³⁷

³⁷ N. Gürsu, a.g.e., s.60.

Resim 30. XVI. yy Osmanlı Kumaş Deseni (Saz Üslubu).

16. yy süsleme sanatlarındaki üslup çeşitliliği ve zenginliği içinde oval madalyonlu desenler öne çıkmaktadır. Oval madalyonlar bütün dekoratif sanat eserlerine uygulanarak 17. yy yarısına kadar en verimli çağını yaşamıştır. Desen, oval madalyonların tekrarlanmasından dolayı, geniş satır isteyen bir süsleme tarzıdır. Kemha ve çatmalarda kendi teknik özellikleri içinde çok çeşitli şekillerde kullanılmıştır. Oval madalyonlar nar motifi, lale motifi, taç motifi gibi diğer desenlerle de ortak kompozisyonlar oluşturularak kullanılmışlardır. Taç motifi çatmalarda 16. yy başlarından itibaren görülmeye başlamıştır. Taç ve nar motifleri bu dönemde Türk ve İtalyan kumaşlarında fazlaca kullanılmıştır.

17.yy ilk yarısına ait kumaş desenlerinde, 16.yy ikinci yarısında görülen üslup özellikleri bulunduğu halde, süsleme ve detayda farklılıklar bulunmaktadır. Ana desen aynı üsluba bağlıdır, fakat iç dolgular daha süslü ve desenin kurgusu da değişmiştir. Konularda tutucu görüş ve hatlar kırılmış, desen daha serbest, hareketli ve zengin bir görünüme kavuşmuştur.³⁸17.yy ikinci yarısından itibaren, Osmanlı sanatının her kolunda olduğu gibi, kumaş desenlerinde de Batı etkileri sezilmeye başlanmıştır. Avrupa kumaşlarının iç piyasayı ele geçirmesi, yerli imalatta rekabetin zorlaşması ve ithal kumaşları taklit ederek üretim yapması yerli kumaş sanatının gerilemesine yol açmıştır. Diğer taraftan ülkenin ekonomik çıkmazları, telli kumaş yapımını kısıtlamış, ancak belirli atölyelerde bunların dokunmasına izin verilmiştir. Bunun için düz, desensiz kumaşlara karşı ilgi artmıştır.

³⁸ N. Gürsu, a.g.e., s. 105.

Resim 31. XVII. yy Osmanlı Kumaş Desenleri.

16. ve 17.yy başındaki her alandaki başarıya karşın 17.yy ortalarından itibaren İmparatorlukta siyasette olduğu gibi, sanat ve kültür alanlarında da bir gerileme ve aynı zamanda batı etkilerinin görülmeye başladığı bir dönem olmuştur. Batının makineleşmiş dokuma ürünleri ithal edilmeye başlanmış Osmanlı dokuma sanatı bununla rekabet edememiş ve yerli sanayi büyük zarar görmüştür. Buna karşın Sultan III. Ahmet, Osmanlı İmparatorluğu'nun geçmişteki ihtişamını yeniden diriltme çabalarında bulunmuştur. 1703'den 1730'a kadar süren bu devir daha sonra Lale Devri olarak anılmıştır. Batı yaşam biçimine ve sanatına duyulan ilgi, 18.yy sonlarına doğru giderek artmıştır. Fransız ve İtalyan sanatlarının etkisiyle "Türk Rokokosu" adı verilen süsleme tarzı hakim olmuştur. Çiçekler gene en önde gelen süsleme unsurudur. Geleneksel çiçeklerden oluşan çiçek buketleri Türk üslubunda düzenlenmiştir. Kompozisyonlar yine çiçeklerden oluşur fakat yer yer gölgeli renklendirmelerle çiçeklere boyut kazandırma eylemi bu dönemdeki Batı etkisini yansıtır. Bütün dekoratif sanatlarda kendi teknik özellikleri içinde görülen küçük serpme buketler, iri kıvrımlı yapraklar, güllerle dolu sepetler, tezhip, işleme, maden işi ve çatmalarda görülen fiyonkların yer aldığı ağır süsleme üslubu, dönemin özellikleridir. Bu devrin özelliklerini oluşturan küçük serpme buketler, kumaşlarda ya tek olarak yada yollu desen üzerine bir geometrik düzende yerleştirilmişlerdir. Osmanlı saray sanatının özelliği olan üslup birliği yine bütün sanat kollarında aynı süsleme elemanlarının uygulanmasıyla oluşturulmuştur.³⁹

Kumaş, yapısı ve teknik özellikleri itibari ile diğer sanat ürünlerine nazaran kolaylıkla yıpranmasına rağmen Osmanlı padişahlarının elbiselerin itina ile saklanması neticesinde özellikle 15. Yy 'dan itibaren Osmanlı kumaşlarına ulaşılabilmektedir. Türk kumaş ve kadifelerinin önemli bir koleksiyonu Topkapı Sarayı Müzesinde bulunmaktadır. Bununla birlikte Konya Mevlâna Müzesi, Londra Victoria Albert Müzesi, Edinburg Royal Scotch Müzesi, Paris ve Lyon Müzelerinde de Osmanlı dönemine ait kumaş koleksiyonları bulunmaktadır.

³⁹ N. Gürsu, a.g.e. s. 153.

KAYNAKÇA

- Aslanapa, O. (1997). Türk Sanatı, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Atalayer, G. (1997). “Anadolu Dokumacılığında İkat Geleneği ve Çağdaş Bir Yaklaşım”, Türkiye’de El Sanatları Geleneği ve Çağdaş Sanatlar İçindeki Yeri, Kültür Bakanlığı, Ankara.
- Atasoy, N. – Tezcan, H. vd. (2001). İpek Osmanlı Dokuma Sanatı, TEB İletişim ve Yayıncılık, İstanbul.
- Atıl, E. (1999). Levni ve Surname, Koçbank, İstanbul. Gürsoy, T. (2004). Giyim Kültürü ve Moda, Mithat Giyim A.Ş., İstanbul.
- Barışta, H.Ö. (1999). Osmanlı İmparatorluğu Dönemi Türk İşlemeleri, T.C. Kültür Bakanlığı Sanat Eserleri, Ankara.
- Gürsu, N. (1988). Türk Dokumacılık Sanatı, Redhouse Yayınevi, İstanbul.
- İmer, Z. (2001). Gaziantep Yöresinde Üretilen Kutnu, Alaca ve Meydaniye Kumaşların Bazı Teknolojik Özellikleri, Ankara.
- İnalçık, H. (2008). Türkiye Tekstil Tarihi Üzerine Araştırmalar, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul.
- Koçu, R.E. (1996). Türk Giyim Kuşam ve Süslenme Sözlüğü, Güncel Yayıncılık, İstanbul.
- Önder, M. (1983). Yurt Dışı Müzelerinde Türk Eserleri, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, Ankara.
- Özer, İ. (2009). Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Yaşam ve Moda, Truva Yayınları, İstanbul.
- Sürür, A. (1976). Türk İşleme Sanatı, APA Ofset Basımevi, İstanbul.
- Tarım Ertuğ, Z. (1999). XVI. Yüzyıl Osmanlı Devleti’nde Cülûs ve Cenaze Törenleri, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Tez, Z. (2009). Tekstil ve Giyim Kuşam Sanatının Kültürel Tarihi, Doruk Yayıncılık, İstanbul.
- Tezcan, H. (1993). Atlasların Atlası, Yapı Kredi Koleksiyonları, İstanbul.
- Tezcan, H. (2006). Osmanlı Sarayının Çocukları, Aygaz, İstanbul.
- Yatman, N. (1945). Türk Kumaşları, Maarif Matbaası, Ankara.
- Yetkin, Ş. (1993). “Türk Kumaş Sanatı”, Başlangıcından Bugüne Türk Sanatı: 329-342, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.
- Züber, H. (1972). Türk Süsleme Sanatı, İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara.